

Fig. 1. Ydre, set fra sydøst. EM fot. 1958. — *Exterior seen front the south-east.*

SØNDER ASMINDRUP

MERLØSE HERRED

Kirken er i Roskildebispens jordebog opført med en afgift på 1 mk.¹. 1567 var der 37 tiendeydere i sognet². Ved denne tid har kirken formentlig tilhørt familien Vasspyd, som ejede den i sognet beliggende Søgård (jfr. †kalkmalerier, prædikestol, dørløj samt gravsten nr. 1 og 2). O. 1666³ og endnu 1702 ansås patronatsretten for kongelig⁴, men 10. aug. 1722 fik Poul Conrad Bøchman i København⁵ skøde på kirken med dens tiende og gods (sml. Butterup s. 59). Dog forbeholdt kronen sig kaldsretten⁶. 1728 lå kirken under Tølløsegård, der en årrække havde fælles ejere med Søgård (jfr. †messehagel)⁷. 1791 tilhørte kirken generalmajor J. F. von Castenschiold til Hørbygård⁸, som kirken herefter synes at have fulgt (jfr. klokker 1859 og 1885). 1. jan. 1908 overgik den til selveje.

Kirken er bygget i vestre udkant af den lille landsby. Lokaliteten er relativt højtliggende og kirkebygningen rejst på et bakkedrag, der falder mod øst, syd og vest på selve kirkegården.

Kirkegårdens hegn og indgange. Kirkegården har bevaret gamle grænser i syd, vest og nord, mens den lavereliggende østlige del, der tidligere udgjorde præstegårdens have, er tillagt i forbindelse med reguleringer efter den gamle præstegårds brand og opførelsen af den nuværende. Den gamle del af kirkegården hegnes af hvidtede, teglhængte mure. Ældst er formentlig den vestre og sydvestre del, hvis materiale er en blanding af tegl og marksten over sylden. De

vestlige to tredjedele af nordmuren, som udvendig støttes af tre murede piller, er hovedsagelig af rå og kløvet marksten med enkelte teglskifter under afdækningen. Den østlige tredjedel er af nyere dato og muret af små sten, svarende til en kort strækning, som indhegner kirkegårdens sydøstre hjørne. Udvidelsen hegnenes mod nord og øst af markstensdige, mens den sydvendte skråning befæstes af en blank mur, som i hovedsagen er af marksten.

Ældst blandt de eksisterende indgange er en låge i vest nær det nordre hjørne. Den fladrundbuede åbning er falsat indvendig og tillige udvendig for stikkets vedkommende; brunmalet tremmelåge. I nordmuren er en tilsvarende tremmelåge ophængt i murede piller, hvis fals mod kirkegården har stapler efter ældre dørføj. Lågen, som er ombygget samtidig med de tilgrænsende strækninger af muren, giver adgang fra præstegården. Køreporten i det sydøstre hjørne ved landevejen lukkes af trefløjet jerntremmelåge, ophængt i hjørnets mur. Hovedindgangen er i øvrigt i syd fra parkeringspladsen foran den tidligere skole, hvorfra en moderne trappe med trægelænder leder kirkegængerne gennem markstensmuren og videre ad flere tilsvarende trappeløb op til våbenhuset. - I nordmuren mellem den nuværende præstegårdslåge og nordvesthjørnet er rester af en ældre indvendig falsat (†)låge, som har haft fladbuget afdækning. 1665-66⁹ omtales reparationer ved kirkeporten og lågen, som også kaldes »den gamle port«. Det kan have været en sengotisk portal (jfr. Søstrup), muligvis placeret i sydvest, hvor der 1846¹⁰ nævnes en »låge ved siden af porten«.

Det nygotiske *ligkapel* i nordvesthjørnet er opført 1910-11¹¹ og står hvidkalket med røde vingeteg. Ved dets udvendige gavnl er muret et halvtagskur med lokummer og redskabsrum. *Brolægningen* omkring kirken er anlagt efter 1861.

Kirken består af kor og skib fra 1100'rne, rejst i to etaper, samt levn af et jævngammelt tårn, der i senmiddelalderen er afløst af det nuværende. Våbenhuset på sydsiden er snarest eftermiddelalderligt. Orienteringen er omtrent solret.

Materialer og teknik. Kirken er opført af rå og

kløvede marksten, vekslende med partier af frådsten, der også er benyttet i muråbningerne og til detaljer. Hjørnerne er kvadersatte, og materialerne lagt i regelmæssige, 20-25 cm høje skifter, der for frådstenenes vedkommende kan være indtil 50 cm høje. Oprindeligt murbehandling viser udglattet fugemørtel forsynet med kvaderridsning, og muligvis har de udvendige mure længe stået uden anden behandling; nu dækkes de af talrige hvidtelag. Indvendig har væggene derimod stået pudset og hvidtet.

Af den *oprindelige bygning* er koret opført først og har stået som en lille selvstændig bygningsdel, indtil skibet rejstes¹². Dette fremgår bl.a. af den måde, hvorpå korets lave taggavl, af frådsten, skiller sig ud som ældste parti i skibets nuværende østre taggavl. På gavlens østside er der aftryk efter korets oprindelige spær og derover en inddækning af frådstensflager. Et yderligere bevis for korets selvstændighed er en særpræget åbning i vestgavlen (fig. 3), sat af store frådsten, der i hovedsagen er brugt som standere. Den rektangulære åbning måler 130x55 cm mod korloftet, og bunden stiger nu mod skibet formedelst et ca. 10 cm højt trin. I vestfacadens frådstenoverligger har der oprindeligt været udkåret små rundbuer, hvorfor man snarest må tænke sig åbningen tvedelt af en søjle i lighed med bl.a. samtidige tårnvinduer¹³. Det er en nærliggende tanke, at koret kan være rejst i tilslutning til en *†trækirke*, som det nuværende skib har afløst. Da dette opførtes måtte korets vestgavl forhøjes, og på denne forhøjelse ses aftryk efter skibets ældste spær. Korets og skibets murhøjde, målt i sydøst, er henholdsvis 4,5 og 5,25 m mellem brolægning og gesims.

Vinduer og døre. Korets østre og nordre vindue står som ud- og indvendige nicher. Udvendig måler vinduerne ca. 100 x 60 cm, indvendig er højden 110 cm, mens bredden nu svinger fra 53 (nord) til 60 cm. Nordvinduets issepunkt sidder ca. 60 cm under gesimsen. Af skibets vinduer er nordsidens bevarede som udvendige nicher, der måler ca. 125x80 cm. Syddøren er af den gængse type med ydre bue og smigede karmsider med vandret plankeafdækning mod det indre. Buen er dog ommuret og nu flad-

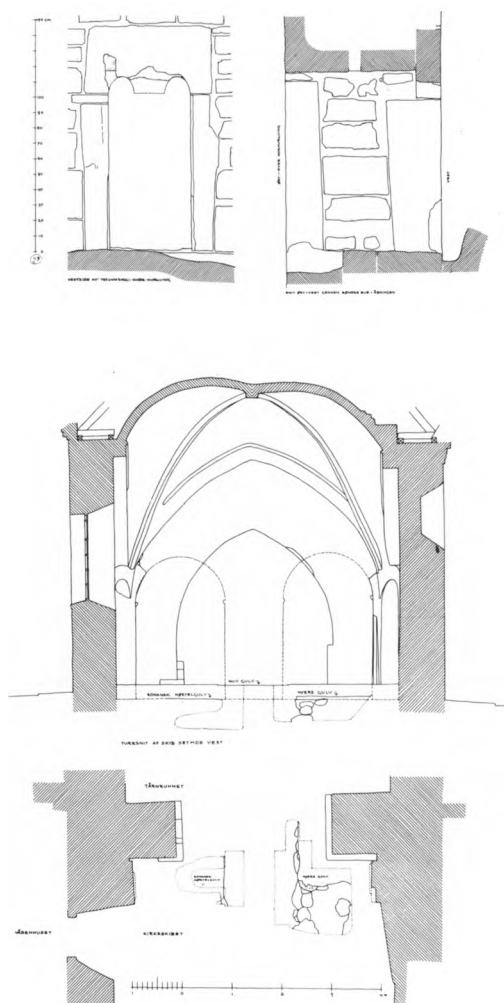

Fig. 2-4. 2. Plan. 1:300. Målt af I. Arthur-Nielsen 1958, tegnet af HJ 1979. Signaturforklaring s. 9. — *Ground-plan. Key on p.93.* Opstalt og snit af oprindelig åbning i korets vestgavl. 1:50 (s. 180). Målt 1958 og tegnet 1963 af I. Arthur-Nielsen. — *Elevation and cross-section of original opening in the west gable of the chancel.* 4. Plan og snit i skibets vestende med levn af oprindelig tårnarkade. 1:150 (s. 182). Målt 1950 og tegnet 1963 af I. Arthur-Nielsen. — *Cross-section of the western part of the nave showing remains of original arcade between nave and tower.*

rundbuet, ligesom den vestre karmside er omsat med tegl. Norddøren er tilmuret, men anes både ud- og indvendig.

Indre. Den runde korbue står med skrånede kragbånd: det søndre er videreført på et stykke af triumfvæggen, mens en tilsvarende fortsættelse af nordre kragbånd kan være bort hugget. I nærliggende kirker som Butterup (s. 61) og Grandløse er korbuekragbåndene ført om på triumfvæggen i tilslutning til sidealtmicher, og man kan derfor tænke sig, at Asmindrup også har haft (†)sidealternicher? Kragbåndenes overside er 2,1-2,2 m over gulvet.

1909 afdækkedes på korets nordvæg (fig. 8),

forskellige figurer, indridset i den endnu våde puds, bl.a. en hest, samt fire *runeindskrifter* (Moltke: *Runerne* s. 349). En af disse lyder: »toki · tok · silf: at lani · af - ræhnldu« (Toke tog sølv til låns af Ragnhild); en anden: »toki · rist[·]ja??uk[·]pa · ulsmisu · tah« (Toke ristede runer på Olavs messedag (d.e. 29. juli)).

Koret har oprindeligt haft fem loftsbjælker, der har været indbygget i murkronen, mens bjælkerne i skibet synes at have hvilet på kronen.

(†) *Tårn.* Umiddelbart vest for dørstederne er bevaret rester af en dobbeltarkade, som viser, at kirken allerede i sin ældste skikkelse har haft et

Fig. 5. Indre, set mod vest. LL fot. 1975. — Interior to the west.

tårnparti. De bevarede vanger har ensidige, noget forhuggede kragbånd, hvorover ansatsen til de forsvundne bueslag, der antagelig har hvilet på en firkantet murpille. Som det fremgår af tegningen (fig. 4) er der i 1950 kun fundet indirekte spor efter denne pille, nemlig en øst-vestgående grænselinje i det oprindelige *mørtelgulv* lige syd for den formodede pillens plads. At arkademuren - tårnets østmur - har stået tæt ved dørene modsiger ikke, at skib og tårn er samtidige¹⁴. Over dobbeltarkaden kan der have været et herskabspulpitur med små bueåbninger til kirkerummet, svarende til det berømte eksempel i Tveje Merløse (Holbæk by), men megen plads har der i givet fald ikke været.

Ændringer og tilføjelser. Både korets og skibets *hvælv* er ifølge bevarede kalkmalerier ældre end 1400'ernes anden halvdel. Efter typen at dømme

er skibets vestre hvælvfag fra 1300'erne (det østre fag kan være ombygget), mens korhvælvet næppe er meget ældre end Isefjordsværkstedets udmaling. Skibets vestre hvælvfag er under alle omstændigheder opført, mens det oprindelige tårn endnu stod. Netop fordi tårnets østmur var placeret så tæt på dørene, har man i stedet for faldede vægpiller i skibets vesthjørner måttet spænde en flad bue over døråbningerne og benytte den som vederlag for hvælvbuerne. De faldede vægpiller på grænsen til det østre fag har skrånede, tilsyneladende noget forhuggede kragbånd. Den spidse gjordbue og skjoldbuerne er helstens, ribberne halvstens, og hvælvkapperne fødselslinjer markeres af en lille vulst — et træk, som er med til at tidsfæste typen. Det østre fags buer og ribber svarer til vesthvælvet, men både de faldede vægpiller og fødselslinjernes vulst savnes, hvorfor man enten må forestille sig en ombygning eller en reparation af dette fag.

Korets hvælv har faldede vægpiller, der savner kragbånd. De spidse skjoldbuer er helstens, ribberne halvstens, men med trekloverprofil for den nedre dels vedkommende. Vægpillerne er til dels forhugget, formentlig af hensyn til opstilling af inventar i det snævre korrumb, hvorimod den nordvestre pille false er udmuret, muligvis samtidig med ombygningen af samme hjørnes hvælvsvikler. En *gemmeniche* i korets nordvæg måler 27x42 cm og er 28 cm dyb; bunden sidder 40 cm over nuværende gulv.

Samtidig med hvælvslagningen har flanke-mure og taggavlernes kamme fæet en mindre forhøjelse. For korets vedkommende to murekstensskifter, for skibets fire. Udvendig står forhøjelsernes skifter trinvis udkraget, og er ydermere suppleret med et til to skifter mere i forbindelse med senere reparationer af murkronen.

Tårnet stammer antagelig fra 1500'ernes første årtier, og er opført dels af mark- og frådsten fra det romanske tårn, dels af munkesten, som fra mellemstokværket og opefter veksler med bæltter af marksten. Tårnbyggeriets første etape har været opførelsen af en ca. 1 m bred lukke- og støttemur mellem det romanske tårns flanke-

Fig. 6. Indre, set mod øst. LL fot. 1975. — Interior to the east.

mure, umiddelbart vest for sammes østmur (med dobbeltarkaden). Lukkemurens krone ligger ca. 0,5 m under flankemurenes, og er endnu delvis synlig fra skibets loft, fordi det nuværende tårns østmur kun dækker de vestre trefjerdedele. Herefter har man for alvor kunnet gå i gang med nedbrydelsen af det gamle tårn og påbegynde opførelsen af det nye over en syld af marksten. Tårnrummets vægge brydes af spidsbuede spareblændinger, af hvilke den nordre er delvis udmuret i forbindelse med indsættelsen af et gravminde 1786.

Rummet overdækkes af et samtidigt hvælv, der hviler på forlæg i murene, undtagen i øst, hvor man har måttet bygge en spids helstens skjoldbue op ad støttemuren. Ribberne er halvtens, og i nordkappens vestre svikkel ses et spygat, dannet af to hulsten; i nord- og vestkappen er der endvidere to klokkerebshuller. Vest-

vinduets spidsbuede, smigede lysning er vel resultatet af en udvidelse i forbindelse med støbejernsrammens indsætning engang i 1800-ernes anden del. Endnu er den inderste af de spidsbuede false bevaret ligesom den udvendige, trekløverformede blænding er oprindelig¹⁵. Det er uvist, i hvilken fase af byggeriet man har etableret forbindelsen til skibet i form af en spidsbuet åbning, brudt igennem lukkemuren. Samtidig har man fjernet det gamle tårns arkademur på nær de bevarede rester af ydre vanger, der nu kom til at danne vederlag for en smal tøndehvælving mellem skibets vesthvælv og lukkemuren. Adgangen til mellemstokværket er i nord og skete oprindelig ad en *trifritrapp*, som førte til den fladbuede, udvendigt faldede dør. Fra det nuværende mellemstokværk er der indgang til skibets loftsrum gennem en fladbuet åbning med let overgribende binderstik. Tårnets

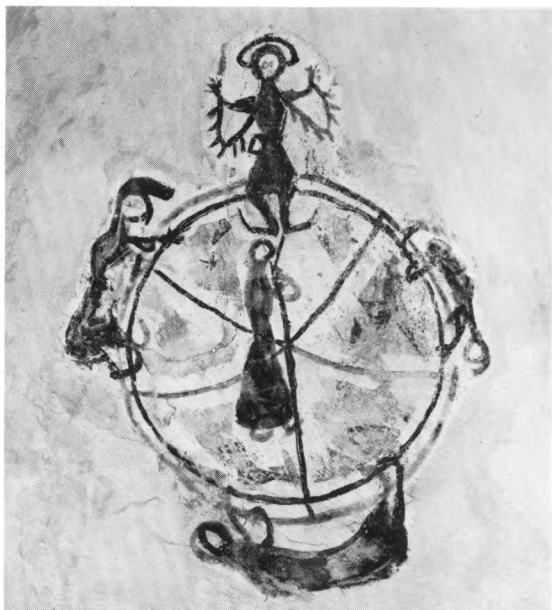

Fig. 7. Lykkehjul. Gotisk kalkmaleri på vestkappen i skibets østre hvælv (s. 185). E. Lind. fot. 1958. — *The Wheel of Fortune. Gothic wall-painting on the western cell of the east vault of the nave.*

relativt lave højde tillader ikke glamhuller i øst. Mod nord er der en bred, rundbuet åbning, flankeret af to mindre fladbuede; mod syd er der tre, mod vest to fladbuede åbninger. Flankemurene afsluttes med falsgesims, der er ommuret, hvilket formentlig tillige gælder de glatte, øst-vestvendte taggavle, der krones af toptinder og brydes af to små, nærmest fladrundbuede åbninger.

Våbenhuset på sydsiden bærer præg af omfattende reparationer og er bl.a. derfor vanskeligt at tidsfæste, men de spinkle flankemure tyder snarest på, at tilbygningen, der tidligst nævnes 1661-62⁹, er eftermiddelalderlig. Murene hviler på en markstenssyld og er af store teglsten blandet med marksten. Gavlen samt hjørnerne er skalmuret med små sten, der tillige er benyttet ved ommuring af taggavlen. Flankemurene har falsgesims, og den asymmetriske indgangsdør er fladbuet med ud- og indvendig falsning. Det firkantede østvindue må være indsat efter 1828¹⁰, da man for anden gang ytrer ønske om et vindue; det sidder indvendig i en firkantet niche, som kan være ældre. *Våbenhuset* har

tidligere rummet en *†kalkkule*, hvis lem omtales 1846. Langs øst- og nordvæggen er der gråmalede træbænke på murede piller. Gråmalet bjælkeloft.

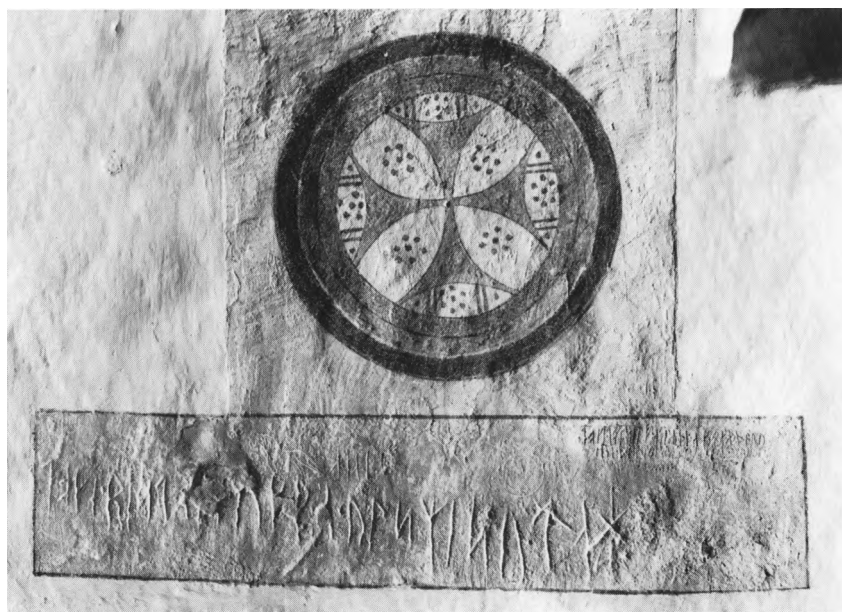
Trappehuset på tårnets nordside er en eftermiddelalderlig tilføjelse og muligvis opført inden 1665-66⁹, da Tøger murermeister fra Holbæk reparerede »vindetrappens« tag. Bygningen er af små røde sten over markstenssyld og har halvtag over nordsidens dobbelte falsgesims. Den udvendigt faldede underdør er fladrundbuet, og den murede spindeltrappe belyses af to små, rundbuede vinduer i nord.

Eftermiddelalderlige istandsættelser og ændringer. Det fremgår af regnskaberne, at der igennem århundrederne har været problemer med vedligeholdelsen af den højtliggende kirkes tårn. Således skalmurede Tøger murermeister 1665-66⁹ hele sydsiden og foretog flikkerier på de to øvrige frie sider; endvidere repareredes kammene, af hvilke en del »stoed paa Fald«. I de første årtier af 1800'erne tales der gentagne gange om kirkens behov for istandsættelse, og 1827¹⁶ foretoges omsider en række arbejder, der i første række koncentreredes til tårnet. Alene med henblik på dette afsnit opregner overslaget et forventet forbrug på 26.800 mursten foruden træ til lofter, »stølværk« samt tagets spær og lægter. Ud over tårnet omfattede arbejdet ommuring af tre kamme samt reparation af gulve, mure og tag. Den lette opskalkning af taget, som iagttages på alle afsnit er sket samtidig med fornyelser eller suppleringer af bestående gesims og gavlkamme og skal antagelig henføres til samme tidsrum.

Tagværker. Både kor og skib har i hovedsagen bevaret et muligvis senmiddelalderligt egetagværk med enkelt lag hanebånd, mens tårnet og våbenhuset har nyere tagværker af fyr. Sporene efter det oprindelige kortags spær er tydelige på triumfgavlen, hvor der også er bevaret et ikke særlig dybt hul efter samme tagværks rygningsplanke. På nordre del af triumfgavlens forhøjelse, der hører sammen med skibet, spores aftryk efter skrå spærstiver i dettes oprindelige tagværk.

Kirken står nu hvidkalket med tage af røde

Fig. 8. Runeindskrifter og forskellige billedristninger (s. 181) under indvielseskors på korets nordvæg (s. 188). LL fot. 1975. — *Runic inscriptions and various carved graffiti below cross of consecration.*

vingetegl og spidsbuede vinduer fra nyere tid. De tre i sydsiden af kor og skib må være yngre end 1903, da de beskrives som rundbuede. Tårnets støbejernsvindue er muligvis fra 1800'ernes anden del. Korgulvet er hævet et trin over skibets, men i øvrigt som dette og våbenhuset dækket af gule, kvadratiske fliser lagt i sand. I stolene og under orglet i tårnrummet er der gulv af brædder.

Siden 1876¹⁰, da der opsattes en kakkelovn, er kirken opvarmet.

KALKMALERIER

1909 afdækkede E. Rothe kalkmalerier, efter at man var stødt på malerispor under kirkens istandsættelse samme år. Undersøgelsen omfattede korets hvælv og nordvæg, korbuen, triumfvæggen samt den nordre og østre kappe i skibets østhvælv. Ved afdækningen påvistes flere, på skibets hvælvkapper indtil tre malelag, og på korets nordvæg fremkom de allerede omtalte runer. Det følgende års restaurering omfattede kun korbhvælvets billeder, idet de øvrige levninger skønnedes at være for medtagne. En række indvielseskors, som ikke omtales, er restaureret enten ved samme lejlighed eller tidligere¹⁷. 1936

blev korbhvælvets tilsodede malerier genrestaureret af E. Lind, der 1958 besigtigede de kalkmalerier, der var afdækket på enkelte af skibets hvælvkapper (søndre og vestre kappe i østre fag samt vestre kappe i vesthvælv), da man året forinden hvidtede kirkens indre.

1) 1300'erne? På skibets østre hvælv, som muligvis er ombygget, ses i syd- og vestkappen malerier, udført direkte på puds. Vestkappens lykkeshjul (fig. 7) kan næppe være gjort af en professionel, snarere er det mureren eller en af hans svende, der har ansvaret. Den summariske karakteristisk tillader ikke identifikation af de enkelte deltagere i lykkeshjulets skæbnebestemte gang, som muligvis dirigeres af den centralt placerede skikkelse — Fortuna? Sydkappen smykkes af en passerroset. Begge fremstillinger er holdt i rødbrunt og gråt.

2) O. 1460-80 har Isefjordsværkstedet malet en udsmykning, som antagelig har dækket væg og hvælv i både kor og skib¹⁸ og således i lighed med andre af værkstedets udmalinger dannede en helhed, der omfattede menneskeheden historie fra Skabelsen i øst til Dommedag i vest¹⁹.

På *korhvælvets* fire kapper er der billeder af Skabelsen samt tre helgenmartyrier²⁰. Østkap-

Fig. 9. Dommedag. Gotisk kalkmaleri på vestkappen i skibets vestre hvælvfag, udført af Isefjordsværkstedet (s. 187). E. Lind fot. 1958. — *The Last Judgment. Gothic wall-painting by the Isefjord workshop on the western cell of the west vault of the nave.*

Fig. 10. S. Sebastians martyrium. Gotisk kalkmaleri på korhvælvets vestkappe, udført af Isefjordsværkstedet (s. 187). EM fot. 1961. — *The Martyrdom of St. Sebastian. Gothic wall-painting by the Isefjord workshop on the western cell of the chancel vault.*

pens komprimerede billede af Skabelsen viser den Kristuslignende Gud tronende på regnbuen, indrammet af mandorla. Skaberen har kjortel under en kappe, der lukkes med broche i halsen. Han løfter sin højre hånd i befalende gestus, mens den venstre fatter om jordkuglen i skødet. Omkring mandorlaen ses to engle, der knæler i tilbedelse sammen med den nøgne Eva (nord), der udgår fra den sovende Adams ribben. Bag englene er det stjernestrøede himmelhvælv, som foroven omfatter sol (nord) og måne (syd) samt skybræmmer over mandorlaens spids.

I sydkappen er afbildet Erasmus' martyrium.

Den for sin kristne tro forfulgte biskop af

Antiochia er efter syv års landflygtighed i Libanon blevet fanget af kejserens folk, der tortorer ham til døde. Den nøgne, bagbundne biskop, ligger på en briks kun iklædt sin mitra, der omgives af glorie. Hans mave er sprættet op, og to bødler i færd med at betjene den valse, hvorpå helgenens tarme vindes op. I kappens top kommer Guds velsignende hånd frem fra skyerne og umiddelbart herunder læses på et minuskelskriftbånd: »In man(us) tuas d(omi)ne c(om)mendo spiritu(m) meu(m)« (Herre, i dine hænder betror jeg min ånd). På et andet skriftbånd umiddelbart over martyren læses: »Miser(re) me d(omi)ne misere(re) me« (Herre, forbarm dig over mig, forbarm dig over mig).

Vestkappens billede forestiller soldaterhelgenen S. Sebastians martyrium (fig. 10). Den romerske høvedsmand, der illegalt beskyttede sine trosfæller, står afklædt, bundet til marterpælen, mens bueskytterne, af hvilke den ene spænder sin armbryst ved hjælp af en krog i bæltet, sender en regn af pile mod hans krop.

Nordkappens martyrbillede er helliget S. Laurentius, den romerske ærkedegn, der som straf for sin vægring ved at ofre til guderne og hån mod kejseren ristes over ilden. Laurentius, der har helgenglorie om det tonsurklippede hoved er vist liggende på jernristen, mens flammerne slikker hans nøgne krop. Foran risten arbejder to bødler med blæsebælge, mens to

andre står bag risten og holder ofret fast med lange jernforke. På et minuskelskriftbånd over Laurentius læses: »Assatus sum« (jeg er mør). I alle tre billeder er baggrunden udfyldt med strøstjerner, ligesom den faste formel for jordsmon med stive granlignende stængler er benyttet. Også skjoldbuernes bølgeranker og ribbernes kvaderbemaling og knækbandsornament hører til værkstedets faste repertoire.

Svage farvespor og en enkelt strøstjerne i vestkappen af *skibets* østre hvælv kan være levninger af værkstedets udmaling. Vesthvælvets dommedagsbillede (fig. 9) er kun delvis afdækket, idet sviklernes billeder mangler. Kristus troner på regnbuen med jordkuglen som fod-

Fig. 11. Alterbordsforside (s. 189). — *Altar frontal*

skammel og indrammes af mandorla. Hans korsglorie er tydelig, og fra munden udgår nådens lilje (syd) og straffens sværd (nord), ledsaget af fragmentariske minuskelskriftbånd, hvorpå de faste formler (Matt. 25, 34 og 41) må have været gengivet¹⁹. Blodet strømmer ud fra naglegabene i hænder og fødder samt sidevundet, der kommer til syne under purpurkåben. Maria - med blottet moderbryst - knæler sammen med Johannes ved dommerens fødder i forbøn for menneskeheden.

Malerierne er udført på hvidtekalk, der for korhvelvets vedkommende lå umiddelbart over pudsens. Farverne er værkstedets almindelige: okkergule, rødbrune, sort, grå, grøn og møjnerød (dekomponeret). De benyttede forlæg genfindes i andre af værkstedets arbejder. Verdensdommeren, Erasmus' og Laurentius' martyrium således i Tuse og Mørkøv (Tuse hrd.).

3) O. 1500-25. Fire indvielseskers af en karakteristisk type, som genfindes i bl.a. Tuse og

Svinninge (Tuse hrd.)²¹, er fremdraget på korets nordvæg (jfr. fig. 8), korbuens vanger samt på skibets nordvæg i vestfaget. Farverne er mørk og lys okker, grøn, grå og sort. — Et mindre, fragmentarisk bevaret indvielseskers, malet med mørk okker på korets østvæg, er af anden type.

† *Kalkmalerier*. 1) 1300'rne? Det ældste af de tre malelag Rothe konstaterede på *skibets østre hvælv* sad direkte på pudsens. Billederne var således antagelig samtidige med de senere fremdragne i hvælvets søndre og vestre kappe. I østkappen sås et enmastet skib med råsejl »frygtelig elementært gjort«, mens nordkappens? udsmykning bestod af geometriske figurer i gulrødt og sort.

2) O. 1560. På *triumfvæggen* fandtes en skjolddefrise for kirkens patron, Erik Vasspyd (†1557) og hans hustru Ermegaard Brockenhuus (†1564), jfr. gravsten nr. 1. Frisen, der i øvrigt ikke beskrives nærmere i Rothes indberetning,

kendes nu kun gennem et fotografi fra 1910. Det fremgår heraf, at der på hver side af korbuen har været malet to skjolde af asymmetrisk type med lanseindhuk, ophængt i en stang, som tangerede buens issepunkt. Desuden var der under skjoldene og indtil buens vederlagsniveau en versalindskrift, som i nord omfattede syv linjer. Bedst bevaret var nordsidens to skjolde, der forestillede Erik Vasspyds fædre og mødrene våben. Skjoldet til venstre viste Vasspydernes tre spydknipper, mens det andet skjold, der var lodret delt og med syv bjælker i højre felt, repræsenterede moderen, Helle Venstermand. Fotografiet tillader ikke en sikker bestemmelse af våbnerne syd for korbuen, af hvilke det søndre dog tydeligt nok er lodret delt, svarende til hustruens mødrene våben, som det kendes fra gravstenen. Andre eftermiddelalderlige eksempler på en triumfvæg med skjoldefrise for kirkeejeren er bl.a. konstateret i Frydendal (Tuse hrd.) og Fyrendal (DK. Sorø s. 1080).

INVENTAR

Oversigt. Fra middelalderen stammer den romanske font og korbuekrucifikset. I Just Vasspyds ejertid opstilledes 1602 prædikestolen med staffing fra 1604, samme år, han lod dørløjen til kirkens syddør gøre. Gravstenen over hans fader, Erik Vasspyd, †1557, står nu i våbenhuset sammen med hans hustrus fra o. 1629. Altertavlen har reliefskåret årstal 1624, og alterbordsforsiden er jævnaldrende. 1638 skænkede kirkens præst sygesættet for hans hustrus og deres børns »lejersted«. Hendes gravsten er også opstillet i våbenhuset, mens man inde i kirken finder tre epitafier fra midten af 1700'erne.

Alterbordet består af panel med skab i bagsiden.

Alterbordsforsiden (fig. 11), er antagelig samtidig med altertavlen fra 1624. Kortsiderne har rektangulære, profillisteindrammede fyldinger, mens forsiden smykkes af arkadefelter med malede fremstillinger af Klogskab og Styrke. I en af sydsidens fyldinger ses Mådehold (fig. 12); den sidste af kardinaldydeme, Retfærd (fig. 14d), findes på altertavlen. Farverne er især grøn, rød, hvid og lilla. Malerierne var, indtil de blev fremdraget 1928, dækket af grå farve.

Fig. 12. Mådehold. Maleri på alterbordsforsidens søndre kortsider, sml. fig. 11 (s. 189). LL fot. 1975. — *Temperance. Painting on the southern side of the altar frontal (cf. fig. 11).*

Altertavle, med reliefskåret årstal 1624, svarende til bl.a. Butterup (s. 69 med fig. 10-12) og Grandløse²². Den arkitektonisk opbyggede tavle består af postament, storstykke med maleri fra forrige århundrede og topfelt²³. Ligesom i Butterup mangler storvingerne, men også gæmsens statuetter af Moses og Johannes Døberen samt topstykket, der er bevaret på et flertal af de til gruppen hørende tavler, er borte.

Tavlen står på et højt, fremspringende postament med profillindrammet fyldning flankeret af flade nicher; til siderne, i plan med tavlen, er der vinger med bladværk og kolbeblomst. I dekorationen indgår på nordvingen et skægget mandshoved (fig. 13), og på den søndre et kvindehoved med langt hår. Den karnisformede postamentbjælkes underside smykkes af fladsnit med årstallet 1624 midtpå og bøjler med diademho-

Fig. 13. Mandshoved. Detalje af postamentvinge på altertavle fra 1624 (s. 189). LL fot. 1975. — *Male head. Detail of the altar-piece from 1624.*

veder under storstykkets korintiske søjler. Disse har prydbælte med nicher hvori putti holdende lidelsesredskaber, fra nord: pisk, søjle, hammer og nagler, samt kors. I øvrigt smykkes prydbæltene af beslagværk og frugtbundter. De vandret delte sidefelter rummer arkader (fig. 14 a-d) med omløbende rammer, de nedre prydet af båndslang, de øvre af fladsnit svarende til alterbordsforsidens. I sviklerne rosetter. Gesimsfrisen har enkel fyldning i det fremspringende midtparti og over søjlerne bøjler med englehoveder; på kronlisten bladfrise. Topstykkets arkadefelter flankeres af foranstillede hermer, mod nord Håb med fugl og bog, mod syd Kærlighed med barn; de bærer den fremspringende gesims, hvis svære kvartrundstav har småkonsoller og over hermerne bøjler med mandshoved, det nordre med turban på hovedet, det søndre med laurbærkrans. Til siderne vinger med siddende halvfigurer repræsenterende dyder, mod nord Tro med kors i højre hånd og bæger i venstre, om halsen snor med hjerte; mod syd Retfærd med vægt i højre hånd og løftet sværd i venstre.

Tavlens staffering på ret tyk kridtgrund svarer til alterbordsforsidens og er ligesom denne fremdraget 1928²⁴. De fremherskende farver er

rødt og grønt med forgyldning på fladsnit, båndslang, søjlekapitæler og bladværk. Søjler og gesimsfrise står brunmarmoreret. Fyldingsbundene er sortmalede med forgyldte versaler, i postamentet: »Sic Deus dilexit mvndvm ... Iohan: III. XVI« (således elskede Gud verden . . .) og i gesimsfrisen: »I. Iohan. I Iesv Christi Gvd søns blod . . .«. I postamentfremspringenes nicher afdækkedes malerier forestillende Kristus som Salvator Mundi og S. Peter. Sidefelternes malerier (fig. 14 a-d) forestiller dyder, foroven Troen med kors og kalk samt Kærligheden med børn, forneden Håb med anker og Retfærd med sværd og vægt. De to sidste var stærkt ødelagt inden restaureringen. Alle er udført efter samme forlæg som de tilsvarende billeder i Butterup²⁵. Farverne er rød, lilla, hvid og grøn; figurerne står på et gråt plateau, baggrunden er mørkebrun. I topstykkets arkadefelter findes malede våbner for lensmanden Alexander Rabe von Papenheim og hans hustru Regitze Grubbe.

I storstykkets midtfelt sidder *maleri*, ca. 110x70 cm, udført af Lucie Ingemann (1792-1868), forestillende Kristus, der viser sig for kvinderne. Baggrundens dominerende klipper er brungrå, Kristus er ikklædt stærkt rød kappe, kvinderne har grønne, blå og gule dragter. Bag Kristi hoved lyser gul glorie.

Altersølv. Kalk sammensat af dele fra forskellig tid, nu 19,5 cm høj. Ældst er det sengotiske skaft med flad knop; foden er fra 1600'rne, muligvis ældre end skålen, hvori bægeret fra 1856 hviler. Den sekstungede fod med fodplade er drevet op i to afsæt og smykkes af graverede frugtklaser, nu ret udpudsede. Skaftet har krydsskraveringer, knoppen seks fremspringende rudebosses med minuskler på krydsskraveret bund: »Ihesus«. Mellemfaldende spidse tunger med stavværk. Skålen har drevet bladværk. Årstallet 1856²⁶ er graveret på bægeret, som under mundingsranden bærer to stempler: rektangulært mestermærke for Johan Gottlieb Westi (borgerskab 1850, †1886, Bøje 1776) og Holbæks bymærke (Bøje 1757).

Disk, 17-1800'rne, 14 cm i tv., med graveret cirkelkors på fanen.

Fig. 14 a-d. Malerier i altertavlens sidefelter. a. Tro. b. Kærlighed. c. Håb. d. Retfærd (s. 190). LL fot. 1975. —
 Paintings on the side panels of the altar-piece. a. Faith. b. Charity. c. Hope. d. Justice.

Fig. 15. Alterstage (s. 192). LL fot. 1975
candlestick.

Fig. 16. Sygekalk, skænket 1638 (s. 192). LL fot. 1975. — Chalice for the sick, presented in 1638.

Oblateske, o. 1700, cylinderformet, 2,5 cm høj og 11,5 cm i tv. Midt på det svagt hvælvede låg er graveret Jesumonogram i laurbærkrans, som foroven brydes af latinsk kors. Under bunden graveret skriveskrift: »Peder Nielsön Trochischus« (præst ved kirken fra 1696-1718). I bunden nyere, utydeligt stempel F eller E R.

†*Alterkander*. 1844 anskaffedes en af tin¹⁰ og 1889 en af porcelæn med guld kors¹¹.

Sygesæt, skænket 1638. Den noget plumpe kalk (fig. 16), 13 cm høj, har giverindskrift med versaler på bægeret under mundingsranden: »Denne kalck hafver H(r). Ole (Sørensen) Kock gifven til Asmindrup Kierke for sin s (alige) hvstro Else Niels dater och sine børns leyersted anno 1638«, jfr. gravsten nr. 3. På den svære fodplade stempel med BS, muligvis for Bonaventura Schritzmeyer (omtalt 1632-37, enke nævnt 1645, Bøje 157). I gammelt, cylinderformet *futeral* foret med marmoreret papir.

Alterstager (fig. 15), o. 1650, 42 cm høje. På Altar skaftets pæreformede led graverede skjolde under initialer, henholdsvis »PK« og »IS«. Førstnævnte våben rummer bomærke, det andet sammenskrevet IS. - Syvarmet *stage*, såkaldt Grundtvigstage fra Lauritz Rasmussens Broncestøberi.

†*Messehagler*. 1662 fandtes en gammel og en ny med et støbt sølvkrucifiks og våben, skænket af Tønne Juul til Søgaard 1654⁹.

Alterskranke, 1914¹¹, af eg, halvrund.

Font, romansk, af granit, tv. 82 cm, Roskildetype²⁷ svarende til f.eks. Kvanløse (s. 120) og Kirke Eskildstrup (Merløse hrd.), der begge har lille vulst forneden på foden; her ses kun en antydning, da den neders te del er skjult i gulvet. Dyb afløbsrende på siden og stor vulst ved overgangen til kummen, som er hugget for sig med let skrånende sider og tovstav ved den øvre kant. 1891 afvaskedes fontens maling, jfr. cirkulære af 23. maj 1889¹¹. 1903 stod den i

Fig. 17. Krucifiks (s. 194). S. Bengtsson fot. 1935. — Crucifix.

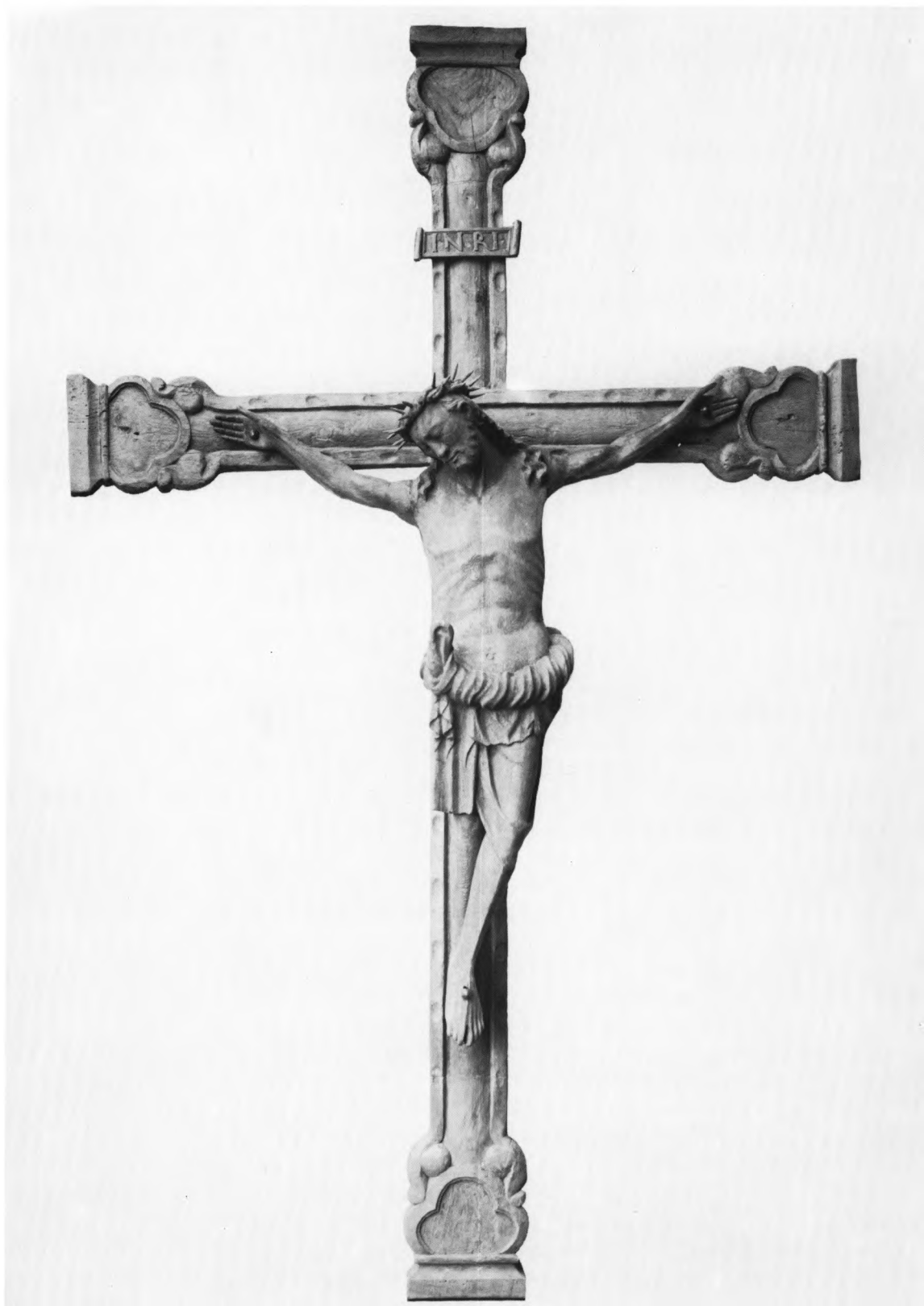

Fig. 18. Detalje af krucifiks, sml. fig. 17 (s. 194). S. Bengtsson fot. 1935. — *Detail of crucifix (cf fig. 17).*

tårnrummet (jfr. ældre fot.), nu i skibets nord-østhjørne.

Dåbsfad, o. 1550, af messing, sydtysk, tvm. 56 cm. I bunden drevet fremstilling af Bebudelsen omgivet af meningsløs majuskelindskrift. På fanen springende hjorte forfulgt af hunde. 1873 anskaffedes en lille †*døbeskål*¹.

Korbuekrucifiks (fig. 17-18), o. 1275, figuren 153 cm høj. Det foroverbøjede hoved bærer tornekrone (fornyeede torne) skåret i eet med hovedet. Håret er strøget om bag ørerne, to bølgede lokker falder ned foran skuldrene, øjne og mund er lukkede. Et kort hageskæg løber fra øre til øre. Armene er let bøjede, venstre hånd fornyet. Lændeklædets vulst ligner en tovsnoing og er bundet i en stor knude ved højre side. Skinnebenene er skarpttryggede og fødderne korslagte. Naglen her er ligesom hændernes fornyede. Overkroppen har i ryggen en kraftig hulning, der ved lændeklædet dækkes af plade. - Figuren er i slægt med den sjældent smukke i Vallensved (DK. Sorø s. 1038 og 1241), uden at det dog skal henføres til samme værksted.

Korstræet er svagt hvælvet med ædelstensfordybninger i det glatte rammetræ, som slutter med bladlignende ornament omkring korstræ-

ets endestykker, hvoraf de vandrette er afskårne som trepas, mens den lodrette korsarms tilføjes 1935 af Peter Linde²⁸. Indskriftbåndet over Kristi hoved er ikke oprindeligt.

Krucifikset står i rensset eg, kun dækpladen bag på figuren viser rester af rød farve, som også spores på korstræet tillige med lidt sort. 1903 var figuren bronceret og korstræet egetræmalet. 1933 på tårnets sydvæg, nu på skibets nordvæg, andet fag.

Prædikestolen (fig. 19), med reliefskåret årstal 1602, hviler på to stikbjælker fra 1905¹¹ og har opgang, der ligeledes stammer fra dette århundrede.

Stolen består af fire fag på postament med stærkt udladende, profileret arkitrav, som følger fremspringene under kurvens korintiske søjler. Disse adskiller to og to de høje, smalle storfelter, hvis arkader har omløbende ramme med bladornament. Gesimsens arkitrav smykkes af tandsnit; i frisen ses indskrift med reliefversaler: »Verbaum(!) domini manet in æternaum(!) anno domini 1602« (1. Pet. 1,25), afbrudt af glatte fremspring på hjørnerne.

Stafferingen er ligesom altertavlens udført 1928. I postamentfelterne forgyldte frakturindskrifter på sort bund: »Salig er de som . . . Lvc: 11. 28«, »Guds ord bliffuer Evindelig« (1 Pet. 1,25), »Lad min Mund verre full aff din Ross og pris LXXI« (Sl. 71,8) og »R S P« (for Rasmus Sørensen Pastor)²⁹. Storfelternes arkadefyldinger har sort bund, hvorpå forgyldt Jesumogram foroven og derunder anevåbener for ejeren af Søgård, Jost Madsen Vasspyd. Nedenunder giver forgyldte versaler oplysning om våbenernes tilhørsforhold: «I V M anno« (Jost Vasspyds moder: Ellen Ulfeldt), »IVB(!)F 1604« (J.V.s fader: Mads Eriksen V.), »I V F anno« (J. V.s farmor: Ermegaard Brockenhuus) og »I V M 1928 restaureret« (J. V.s mormor: Anne Kaas). Ved restaureringen 1928 var våbenerne temmelig afskallede, men tydedes ved sammenligning med gravsten nr. 1 over Jost Vasspyds farfar. Det samme gjaldt betegnelserne nedenunder, der sandsynligvis oprindeligt har fremtrådt anderledes.

Ved samme lejlighed fandtes på bagsiden af

nederste rammestykke til feltet nærmest opgangen rester af skrift med blæk. Læsningen er usikker, men tydedes således: » .. (ff?)uer ./ Br(a eller u)db(erigh?)/. .Pederss«³⁰. Stolen står med røde, grønne og forgyldte profillister og malet beslagværk på postament- og gesimsfremspring³¹. 1904 anbefalede synet, at prædikestolen flyttedes op i hjørnet af skibet, formentlig til dens nuværende plads i skibets sydøsthjørne.

Stolestader. Østligst i nord- og sydrækken er opstillet to sæt gavle med tilhørende låge fra årene o. 1640-50 (fig. 20). Resten af stolene stammer fra midten af 1800'rne³².

Gavlene smykkes af pilastre med båndornament endende i øreflipvolut på høje postamenter og forskelligt formede kapitæler med reliefskåren dekoration. Topstykkerne har englehoved som centrum i forfinet muslingeskalornament. Lågernes skæringer svarer til gavlpilastrenes, kapitælerne mangler. Stolene står i afrenset eg.

Resten af stolestaderne har glatte gavle med stærkt fremspringende pro fillister foroven. De er gråmalede i to nuancer³³.

†*Muret bænk*, middelalderlig, 40 cm bred, ved skibets nordvæg. Fundet 1975.

Pengeblok, 1600'rne, højde over gulv 75 cm. I forsiden to låger, som lukkes af henholdsvis to og tre vandrette jernbånd, der på blokkens side låses af to jernstænger gennem øskener. Jerndækket låg, hvori pengeslids. Lige over gulvet ses tandsnitlignende dekoration, jfr. Kvanløse (s. 122 med fig. 11). Gråmalet med sorte jernbånd. Ved korbuens søndre vange.

Dørfløje. 1) (Fig. 21) 1604, i opbygning svarende til dør nr. 3 i Sønder Jernløse og især Kvanløse nr. 2 (s. 152 med fig. 33 og s. 122). Døren består af fire rektangulære, profillisteindrammede fyldinger, som flankeres af pilastre, der er skåret næsten frit og hviler på høje postamentfremspring med rudebosses. Pilasterskafterne smykkes af skællagte skiver på snor omkring roset på midten; i prydbælterne ses primitive renæssanceskæringer. Joniske kapitæler er antydet ved indskårne cirkler. I gesimsfriesen indskrift med reliefversaler: »Denne kirckie dør lod lost Vas:byr: til Søgaar: gøre 1604«

Fig. 19. Prædikestol fra 1602 (s. 194). LL fot. 1975. —
Pulpit from 1602.

Fig. 20. Stolestader østligst i sydrækken (s. 195). LL fot. 1975. —*East pews in south row.*

Fig. 21. Dørfløj fra 1604 (s. 195). EM fot. 1958. —
Door from 1604.

(sml. prædikestol og gravsten nr. 1 og 2). Dørfløjen krones af spærformet gavlf. Den står i rensset eg.

På indersiden er midt i 1800'rne slået en beklædning med rudeformet midtfelt mellem fire felter formet efter døråbningen. Hvidmalet.

I skibets syddør.

2) 1700'rne, flammeret omkring rudestillet midtfelt. Brunmalet. Våbenhusets yderdør.

Orgel, bygget 1971 af Jensen & Thomsen, Hillerød. Seks stemmer, ét manual og pedal. Facade tegnet af P. Olrik. †*Orgel*, bygget 1915 af Horsens Orgelbyggeri. Ét manual med tre stemmer³⁴.

Salmenummertavler, fra 1900'rne.

Lysekroner. To anskaffet 1916 hos hofbroncestøber Rasmussen, en tredje skænket 1917¹¹.

Hatteknager, fra 18-1900'rne, af træ, drejede, med skiftevis stor og lille knage i to rækker. I våbenhuset, på øst- og sydvæggen.

Klokker. 1) 1859 »omstøbt af Gamst & Lunds Efterf: i Kjøbenhavn« ifølge versalindskrift om halsen under palmetfrise. Længere nede læses: »I(oachim): M(elchior): Grevenkop Castenskjold T(hekla) M(athilde) Hochschild MDCCCLIX«. Tvm. 89 cm. 2) »Støbt af B. Løw & Søn Kjøbenhavn« og nedenunder: »T(hekla) M(athilde) G(revenkop) C(astenskjold) 1885« Tvm. 68 cm.

Begge klokker er ophængt i slyngebomme. †*Klokke*. Ved klokkeskatten 1528 afleveredes en klokke³⁵.

Klokkestol med indskåret årstal 1762, af eg, med overliggere af fyr. Stolen har tre sæt stivere, som er mærkede med romertal.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) (Fig. 22) o. 1740. Karen Iens daatter døbt »straks efter 24. dec. 1659«, gift første gang 4. nov. 1685 med Christen Simonsen, der døde 13. febr. 1711. Gift anden gang 4. marts 1714 med forpagter på Søgaard Peder Iensen, †19. jan. 1740 »ufrugtbar uden i gode gerninger«. Indskrift med fordybet, forgyldt antikva på sort kalkstenstavle, 96x63 cm, indfattet i profileret sandstensramme. Inden for denne ses forneden korslagte fakler, foroven akantusindrammet medaljon, hvori stående putti med laurbærgrene. På skibets nordvæg, første fag.

2) O. 1757. Peder Iensen, forpagter på Søgaard, *4. sept. 1678, gift 14. marts 1714 med Karen Iensdaatter, †9. april 1757. Indskrift med fordybete, forgyldte versaler på sort, poleret kalkstenstavle, 126x94 cm, i profileret sandstensramme med hammerudvidelser foroven og forneden. På skibets nordvæg, første fag.

3) (Fig. 23) o. 1786. Carolo Kraft (Carl Kraft), søn af professor i Sorø, Iano (Iens) Kraft, *10. juli 1755, præst i sognet til 1784, †1786. Latinsk indskrift med fordybete versaler på den ca. 60 cm høje vase af gråflammet marmor. Navnet med versaler på vasens kant. Sokkel af rødflam-

Fig. 22-23. 22. Epitaf nr. 1 over Karen Jensdatter, †1740 (s. 196). LL fot. 1975. — Wall monument no. 1 to Karen Jensdatter †1740. 23. Epitaf nr. 3 over Carl Kraft, †1786 (s. 196). LL fot. 1975. — Wall monument no. 3 to Carl Kraft †1786.

met marmor med fordybet versalindskrift på latin. I tårnrummet, på nordvæggen.

Gravsten. 1) (Fig. 24) o. 1560. Erick Vasbyr til Søgaard, †30. sept. 1557, og hustru Ermegaar Brockenhuus, †156<4>. Lys, grå sandsten, 210x123 cm, med fordybet fraktur, hvori rester af udfyldning, i fire linjer tværs over stenen forneden. Derover portrætfigurer af ægteparret, hustruen i enkedragt, under dommedagsfremstilling. Til siderne pilastre med otte aneskjolde; af disse er de to øverste, der flankerer dommedagsfremstillingen, hjelmmede. Ifølge C. A. Jensen (Gravsten I, 230 og II, nr. 342) udført af medhjælper eller kopist i Hans Malers værksted. Op ad våbenhusets vestvæg.

2) (Fig. 25) o. 1629. Kirstine Iv1 (Juul), gift

med salig Ivst Wadspyd til Søgaard, †21. aug. 1629. Grå sandsten, 180x92 cm, dog er den øverste del, 28 cm i højden, hugget for sig og er af rødlig sandsten. Langs hele stenens kant løber en profileret ramme smykket af perlestav. Gravskriften med fordybde, udfyldte, forgyldte versaler, findes i kartouche, som optager den nederste tredjedel af stenen. Derover er hugget Kirstine Juuls fædrene og mødrene våbener: Juulernes og Sehesteds. Over våbenerne fordybde versaler: S(alig) F(ru) K(irstine) I(uuls) F(ædrene våben) og S(alig) F(ru) K(irstine) I(uuls) M(ødrene våben). Øverste del af stenen er glat. Op ad våbenhusets nordvæg.

3) O. 1637. Else Nielsd(atter), †31. okt. 1637, hviler med fire sønner og tre døtre under denne

Fig. 24-25. 24. Gravsten nr. 1 over Erik Vasspyd, †1557, og hustru Ermegaard Brockenhuus, †1564 (s. 197). EM fot. 1958. — *Tombstone no. 1 to Erik Vasspyd †1557 and Ermegaard Brockenhuus †1564.* 25. Gravsten nr. 2 over Kirstine Juul, †1629 (s. 197). EM fot. 1958. — *Tombstone no. 2 to Kirstine Juul †1629.*

sten, som er bekostet af hr. Oluf S(ørensen) Koch (sml. sygesæt). Rød sandsten med ortoceratit, 178x110 cm. Langs kanten glat, smal ramme, i hjørnerne cirkelfelter med evangelistsymboler, som holder bånd, hvorpå navnene med fordybede versaler: »S: Matthevs«, »S: Marcvs«, »S: Lucas« og »S: Iohannis«, regnet oppe fra og fra venstre mod højre. I midten foroven større ovalfelt med den opstandne flankeret af bibelcitater fra »genes: 3« og »Iohan: XI«. Herunder står gravskriften tværs over stenen. Mellem de nedre evangelistsymboler er midt på stenen hugget timeglas med kranie og knogler flankeret af udslidte bomærkeskjolde. På våbenhusets vestvæg.

†*Gravsten*³⁶. 1) O. 1507. Pastor Ib, som var i embedet 57 år og døde 1507.

2) O. 1563. Pastor Rasmus, der i 56 år var præst ved kirken 1507?-63.

Et *gravkammer*, muret af teglsten og dækket af tøndehvælv, strækker sig i midtskibets akse, ca.

3 meter fra triumfvæggen. Dets tilstedeværelse konstateredes ved installation af nyt varmeanlæg 1975. Kammeret er fyldt op, således at hulrummet kun er ca. 1,20 m.

KILDER OG HENVISNINGER

RA. Rtk. Bygningsadm. 245-416. Beregninger og overslag over bygningsarbejde 1821-27. — LA. Sognekaldsarkivet. Sønder Asmindrup-Grandløse. Forskellige breve og dok. 1757-1899. — Kirkebog 1780-95. — Embedsbog 1814-21. — Ved embedet. Synsprot. 1862-19(75). — Se i øvrigt arkivalier for Holbæk amt i almindelighed s. 50.

NM2. Præsteindberetninger ved H. Tscherning 1808 og 1809, indberetninger ved Chr. Axel Jensen 1903 (inventar og gravminder), C. M. Smidt 1903 (bygning), E. Rothe 1910 (kalkmalerier), P. Kr. Andersen 1926 og 1928 (forslag til og indb. om undersøgelse og istandsættelse af alterbord, -tavle og prædikestol), samme 1933 (krucifiks), E. Lind 1936 og 1960 (kalkmalerier), Henrik Græbe 1975 (væg-bænk og gravkælder), Hugo Johannsen 1975-76 (bygning), Marie-Louise Jørgensen og Erik Lyckegaard 1975 (inventar og gravminder) og Caspar Jørgensen 1979 (kalkmalerier). — Bygnings- og kalkmaleribeskrivelse ved Hugo Johannsen, inventar og gravminder ved Marie-Louise Jørgensen. Redaktionen afsluttet okt. 1979.

Tegninger. NM2. To gravsten ved Søren Abildgaard. — To akvareller af altertavledetaljer og en af prædikestolsfelt ved P. Kr. Andersen. — Kalker af indskrifter på altertavle og prædikestol ved samme 1928. — Plan (1958), plan og tværsnit ved skibets oprindelige tårnarkade (1950) samt opstalt og snit af åbning i triumfmurens gavlf (1958) ved I. Arthur-Nielsen.

Notebøger. NM2. Kornerup VIII, 59; C. M. Smidt VIII, 42-55 samt CXL, 39-47; C. G. Schultz, 65 og I. Arthur-Nielsen.

Litteratur. Poul Nørlund: Asmindrup Kirkes Kalkmalerier, i ÅrbHolbæk 1925, s. 108-12. — Peter Kr. Andersen: Asmindrup Kirke. Lidt om Kirkens gamle Inventar og dets Istandsættelse, i ÅrbHolbæk 1931, s. 94-100.

¹ Roskildebispens jordebog s. 160.

² Landebogen s. 158.

³ RA. DaKanc. A28. 1630-1702. Fortegnelse og div. dok. vedk. kirker og sognekald.

⁴ RA. Rtk. Sjællands stifts renteskriverkontor: 2243.281. 1700, 1702, 1705. Specifikation over konge- og kirketiender.

⁵ Kronens Skøder IV, 391 f.

⁶ Det forekommer ikke helt i overensstemmelse hermed, at kaldsretten i år 1700 ejedes af admiraløjtnant Niels Juel, i 1744 af kammerherre (Peder) Juel til Eriksholm, jfr. RA. Rtk. Tiendetaksationer, hartkornsspecifikationer: 313.1. Kommissionen af 18. april 1702 (Holbæk amt). - LA. Bispearkivet. Visitationer m.m.: 1739-51, 1748-56, 1775-80.

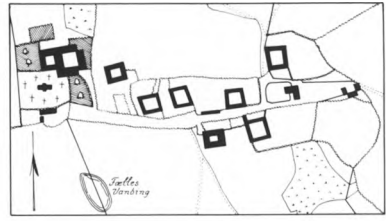

Fig. 26. Landsbyplan 1788. — Village map 1788.

⁷ RA. DaKanc. A29. 1726-97. Efterretn. om ejerne af kirker og kirketiender.

⁸ RA. DaKanc. F47. Indb. fra gejstligheden om kirkernes tilstand.

⁹ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkegsk. 1661-72.

¹⁰ LA. Stiftsprovstearkivet. 1824-1900. Synsforretningsprot.

¹¹ Ved embedet. Synsprot. 1862-19(75).

¹² Etapevist byggeri er langt fra ualmindeligt, jfr. Nørre Jernløse (s. 87), Søstrup og Grandløse; endvidere Skibby (DK. Frborg. s. 2646, fig. 6).

¹³ Jfr. Himmelev tårn og Torslunde vestgavl (DK. Kbh. Amt s.648, 515); endvidere søjlenicherne i Nørre Jernløse (s.88, fig.3).

¹⁴ Jfr. f.eks. Kirke-Saaby (DK. Kbh. Amt s.854); endvidere C. G. Schultz: Bidrag til de danske Tviltingtaarnes Udviklingshistorie, i Fra Københavns Amt, 1935, s. 119f.

¹⁵ Lignende trekløverformet spejl kendes fra tårnene i Hørby og Tuse (Tuse hrd.).

¹⁶ RA. Rtk. Bygningsadm. 245-416. Beregninger og overslag over bygningsarbejde 1821-27.

¹⁷ De ses på et under restaureringen optaget billede af triumfvæggens skjoldefrise (NM2).

¹⁸ Det fremgår af Rothes beretning, at det ældste af de to malingslag på korets nordvæg syntes samtidigt med korhvalvets, hvorfor man med rimelighed også kan tænke sig skibets vægge dekoreret af Isefjordsværkstedet. Det andet malelag - på hvidtekalk - som Rothe konstaterede i skibets østre hvælv, har formentlig været Isefjordsværkstedets.

¹⁹ Jfr. f.eks. Dråby (DK. Frborg. s. 2548f.).

²⁰ Jfr. Poul Nørlund: Asmindrup Kirkes Kalkmalerier, i ÅrbHolbæk 1925, s. 108-12.

²¹ Jfr. Hugo Johannsen: På sporet af en vestsjællandsk muremester fra 1500-ernes første årtier, i Strejflys over Danmarks bygningskultur. Festskrift til Harald Langberg, 1979, s. 108.

²² Sml. Jensen: Snedkere s. 123 og DK. Kbh. Amt s. 2261.

²³ En yngre trekantgavl af fyrretræ fjernedes ved restaureringen 1926 (jfr. ældre fot.).

²⁴ »Anno 1928 er altertavlen, alterbordet og prædikestolen istandsat under Nationalmuseet af Peter Kr. Andersen. Soli deo gloria«. Ved denne lejlighed rykkedes tavlen lidt frem fra væggen. Ved istandsættelsen fandt restaurator tre farvelag oven på det oprindelige, som antages at have stået urørt i op mod 200 år, således at første overmaling kan være den retouchering, alter, prædikestol m.m. fik 1821-27 (note 16). En grønliggrå farvetone var fremherskende med spinkel marmorering på søjler og de fire sidefelter. I postamentet sås indskrift med forgyldte bogstaver på sort bund: »Kommer til mig I som er besværede.. .« (Matt. 11,28). Det påfølgende lag var gråt med lidt forgyldning på søjlekapitæler og baser. Hertil hører blyantsindskrift bag på tavlen: »I W F Iørgensen 20-11-51« over en palet med pensler. Øverste farvelag bestod af en egetræsmaling med gråmarmorerede søjler.

²⁵ På sydsiden af alterbordsforsiden i Stenløse, som formentlig er udført af Anders Nielsen Hatt, (DK. Frborg. s. 2368) findes maleri af Retfærd efter samme forlæg.

²⁶ Dette år opfører rgsk. udgift til fastgørelse af foden (note 10).

²⁷ Jfr. Mackeprang: Døbefonte s. 405.

²⁸ Tilsvarende, men lidt ældre kendes fra Karrebæk (DK. Sorø s. 1093 med fig. 12).

²⁹ Rasmus Sørensen var præst ved kirken fra o. 1563-1618.

³⁰ Jfr. kalke og brev af 2. juni 1928 fra Rigsarkivet i NM2.

³¹ Stolens farvelag svarer til altertavlens, blot vides det ældste at stamme fra 1604.

³² I 858 fandtes stoleværket upassende, så at det burde sættes af nyt (note 10).

³³ I 1931 var de egetræsmaled.

³⁴ Horsens Orgelbyggeri: Fortegnelse over leverede orgler (i Den danske Orgelregistrants arkiv) og note 11.

³⁵ RA. Rgsk. ældre end 1559: Fortegnelse over indkrævede klokker.

³⁶ Ifølge DaAtlas VI, 171. Disse to sten er ikke omtalt i HofmFund., således som det er tilfældet med de eksisterende sten.